

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Muu järjestö

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

Aspa -säätiö sr

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

Tuomas Koskela

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Nykyinen mielenterveyslaki vuodelta 1991 on riittämätön säätelemään sitä monipuolista kokonaisuutta, jota mielenterveystyöllä nykyään tarkoitetaan. Valtiotalouden tarkastusviraston julkaisussa selvitettiin mielenterveyspalveluja ohjaavan lainsäädännön toimivuutta jo vuonna 2009. Selvityksen mukaan mielenterveyspalveluita ohjaavista laeista ei ole syntynyt kokonaisuutta eivätkä

ne ole ohjanneet riittävästi palveluiden järjestämistä. Mielenterveyslakia kritisoitiin liian väljäksi, käsitteellisesti ristiriitaiseksi sekä ”pakkohoidon säätelylaiksi”.

Lain uudistaminen on siis tarpeen, mutta kun lain tahdosta riippumatonta hoitoa säätelevä osuus siirtyy itsemääräämisoikeuslainsäädäntöön, jää jäljelle abstrakteja tavoitteita kuvailevia sairauksia ennaltaehkäiseviä ja mielenterveyttä edistäviä toimia, jotka eivät luo potilaille oikeuksia. 1991 luvulla mielenterveyslakia haluttiin uudistaa, jotta mielenterveyspalveluiden saatavuus paranisi. Tiedämme lukuisten tutkimusten ja selvitysten kautta, että tässä tavoitteessa on onnistuttu vain osittain ja että meillä on runsaasti ongelmia liittyen hoitoon pääsyyn, alueelliseen eriarvoisuuteen palveluissa, tehokkaiden hoitokeinojen puuttumiseen ja kaikenlaisten resurssien puuttumiseen. Nuorispsykiatrian tilannetta kuvataan monilla alueilla katastrofaaliseksi, eikä peruspalveluissakaan toteudu hoitotakuu mielenterveyden häiriöiden kohdalla, vaan ihmisten ongelmat pahenevat jonoissa ja hoitamattomat mielenterveyteen liittyvät ongelmat valuvat lastensuojeluun, kouluihin, päihdepalveluihin, kriminaalihoitoon ja sote-sektorin ulkopuolelle.

Terveydenhoidon näkökulma on vain yksi näkökulma mielenterveyteen liittyviin haasteisiin, sillä suuri osa mm. pitkäaikaisesti ja vakavasti sairaista ihmisistä on sosiaalihuollon palveluiden piirissä; asumispalveluissa, työ- ja päivätoiminnassa jne. Tiedämme myös näihin palveluihin liittyvistä tutkimuksista, että mielenterveyskuntoutujista suuri osa on työelämän ulkopuolella, köyhiä, syrjäytyneitä, eri tavoin osattomia ja yksinäisiä. Tämänhetkinen lainsäädäntö ei siis ole ollut riittävä turvaamaan näiden ihmisten perusoikeuksia ja mahdollisuuksia ihmisarvoiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa. Päihde- ja mielenterveysasiakkaat eivät edelleenkään saa tarvitsemiaan palveluita.

Nyt käsillä oleva uudistus luo toisen mahdollisuuden alkuperäisten tavoitteiden toteuttamiseen, mutta ehdotusta lukiessa välittyi nopeasti kuva siitä, että mitään ei ole tarkoituskaan muuttaa mielenterveyspotilaiden näkökulmasta. Esityksessä mielenterveyslaki esitetään siirrettäväksi osaksi terveydenhuolto- ja sosiaalihuoltolakia, mutta siinä perustellaan vain vähän, miten tämä uudistus vastaisi mm. edellä kuvattuihin haasteisiin ja vahvistaisi asiakkaiden oikeuksiin pääsyä.

Mielenterveys- ja päihdehuoltolainlain siirtämistä muuhun lainsäädäntöön perustellaan mielenterveys- ja päihdeongelmien normalisoinnilla ja stigman vähentämisellä. Samat perusteet olivat 1980-luvun alussa alkaneessa dehospitalisaatioreformissa ja mielenterveyslain uudistamisessa, mutta häiriöiden normalisointiin ja asenteisiin ei ole pystytty vaikuttamaan 25 vuotta kestäneestä kehittämistyöstä huolimatta. Häiriöiden normalisointi ja ennakkoluulojen vähentäminen on tärkeä tavoite, mutta Suomen haastava taloudellinen tilanne aiheuttanee sen, että palveluita priorisoidaan niitä järjestettäessä niin, että heikoimmassa asemassa olevien palveluiden käyttäjien asema heikkenee entisestään, kuten kävi 1990-luvulla avohoitopainotteisiin palveluihin siirryttäessä. Vaikka muissa maissa ei erillislainsäädäntöä mielenterveys- ja päihdehuoltolain tapaan ole, eivät palvelut ole toteutuneet sielläkään ongelmattomasti, vaan laajoja mielenterveys- ja päihdetyön ohjelmia ja hankkeita on jouduttu käyttämään palveluiden kehittämisessä.

Suomessa terveydenhuoltolakia ja sosiaalihuoltolakia on jo uudistettu niin, että palvelut ovat periaatteessa yhdenvertaisesti saatavilla, mutta käytännössä tämä ei ole toteutunut. Samoin vammaispalvelulakia ei ole laajasti sovellettu mm. mielenterveyden häiriöön sairastuneisiin ihmisiin, vaikka sitä on toistuvasti vaadittu Mielenterveyspalveluiden laatusuosituksista (2001) lähtien ja lakia uudistettiin poistamalla palveluiden diagnoosi- ja vammaperusteisuus. Psykiatriset sairaudet kuitenkin asettavat ihmisen yhteiskunnassa samalla tavalla palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmästä riippuvaiseksi ja siten erityisen haavoittuvaiseksi kuin esimerkiksi vammaispalveluiden piirissä olevat ovat. On myös huomattava, että vakavat psyykkiset sairaudet vaikuttavat merkittäväällä tavalla ihmisen toimijuuteen tehden mahdottomaksi toimia yleisissä palveluissa samalla tavalla kuin lievistä oireilevat toimivat. Uhkana on, että vakavasti sairaat jäävät yhä pahemmin heitteille ja vaille vaikuttavaa hoitoa.

Tämän vuoksi erityisen on tärkeää, että päihdehuolto- ja mielenterveyslakien erityislakien kumoamisen yhteydessä varmistetaan, ettei asiakkaiden oikeus sosiaalihuoltolain mukaisiin päihde-, riippuvuus- ja mielenterveyspalveluihin heikkene.

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösozialityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Lakiehdotuksessa ei ole mainintaa mielenterveyspalveluina annettavasta päiväkeskustoiminnasta tai tilapäisestä majoituksesta, vaikka tiedämme, että mielenterveysongelmat aiheuttavat syrjäytymistä ja asunnottomuutta.

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

tässä ehdotuksessa psykososiaalista tukea on vain kohdan 2 mukaisissa äkillisissä tilanteissa, mutta mt-ongelman perusteella psykososiaalista tukea tarvitaan laajemminkin erilaisissa esim. koko perhettä koskevissa tilanteissa.

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Mielenterveystyötä ja -palveluita koskevat pykälät sosiaalihuoltolain systematiikan mukaisesti oltava selkeinä kokonaisuuksina tarkennettuna järjestämisvelvollisuuden piirissä sosiaalihuoltolain sosiaalipalveluja koskevassa 3 luvussa 24§ ja 25 §:ssä. Palveluja ei voida siirtää säädettäväksi sosiaalihuoltolain 4 lukuun, joka on menettelyä koskeva luku vaikuttamatta asiakkaan asemaan.

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Päihde- ja riippuvuustyötä ja mielenterveystyötä ja -palveluita koskevat pykälät on säilytettävä ennallaan nykyisen sosiaalihuoltolain mukaisesti selkeinä kokonaisuuksina tarkennettuna järjestämisvelvollisuuden piirissä sosiaalihuoltolain sosiaalipalveluja koskevassa 3 luvussa 24§ ja 25

§:ssä. Palveluja ei voida siirtää säädettäväksi sosiaalihuoltolain 4 lukuun, joka on menettelyä koskeva luku vaikuttamatta asiakkaan asemaan.

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

-

Perutelut kyllä vastaukselle:

-

3 Terveydenhuollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.9 Onko työnohjausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

-

Perustelut kyllä vastaukselle:

-

4 Mielensterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielensterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielensterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielensterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

-

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

-

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Palvelut tulee määritellä yhdenvertaisesti sosiaali- ja terveydenhuoltolaissa. Mielenterveystyö ja päihdetyö tulee jatkossakin säilyttää sosiaalipalveluina ja omina pykälinään sosiaalihuoltolaissa eli vastaavalla tavalla kuin niitä esitetään nyt sisällytettäväksi terveydenhuoltolakiin. Mikäli vakava mielenterveyden häiriö on sellainen, että henkilö tarvitsee vammaispalvelulain mukaisia palveluita yhdenvertaisen osallisuutensa toteutumiseksi yhteiskunnassa, on hänellä oltava tosiasiallinen oikeus ja pääsy näihin erityispalveluihin.

Ahonen Karoliina
Aspa-säätiö sr